

ŠTÁTNA ŠKOLSKÁ INŠPEKCIA

úsek inšpekčnej činnosti

Staré grunty 52, 841 04 Bratislava 4

Správa

o bezpečnosti školského prostredia a vzťahoch medzi aktérmi vzdelávania na gymnáziu a v strednej odbornej škole v školskom roku 2019/2020

Úloha s cieľom zistiť stav bezpečnosti školského prostredia a vzťahov medzi aktérmi vzdelávania sa plnila v rámci 7 komplexných inšpekcií na gymnáziu a 8 v stredných odborných školách. Informácie sa získavali zo zadaných dotazníkov zameraných na bezpečnosť školského prostredia (755 žiakom školy, 140 členom žiackej školskej rady), na vzťahy medzi aktérmi vzdelávania (763 žiakom) a na klímu školy (340 učiteľom) i z rozhovorov s riaditeľmi škôl, koordinátormi prevencie, výchovnými poradcami a žiakmi, následne sa porovnávali s priamym pozorovaním vyučovacieho procesu a výsledkami analýzy pedagogickej a inej dokumentácie školy.

Bezpečnosť školského prostredia a prevencia negatívnych javov v správaní sa žiakov

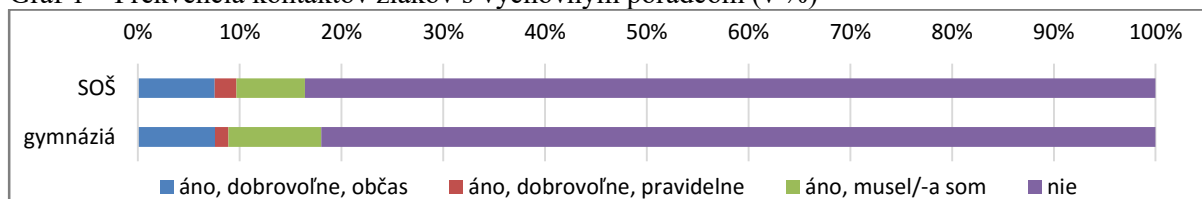
Škola by mala vytvárať také prostredie, v ktorom sa žiaci cítia fyzicky, sociálne a emocionálne bezpečne a v ktorom budú eliminované nežiaduce sociálno-patologické javy. Bezpečné školské prostredie vytvárajú školy nielen priestorovým a materiálno-technickým zabezpečením, ale najmä prostredníctvom vzťahov medzi aktérmi vzdelávania. Vzťahy majú významný vplyv na celkovú úspešnosť žiaka v dosahovaní priaznivých výsledkov vo vzdelávaní i na jeho socializáciu. Pravidlá vzťahov upravujú školské poriadky a výrazne ich ovplyvňuje aj kvalita výchovného poradenstva, práca koordinátora prevencie a činnosť žiackej školskej rady. Sledované subjekty vydali **školské poriadky**, ktoré upravovali základné pravidlá vnútorného fungovania školy. Prerokovali ich (*s výnimkou 1 gymnázia, ktoré ho prerokovalo až po vydaní*) s orgánmi školskej samosprávy a v pedagogickej rade a zverejnili na verejne prístupnom mieste. Žiaci a zákonní zástupcovia s nimi boli preukázateľným spôsobom oboznámení (*čo potvrdili svojimi podpismi*), avšak v žiackom dotazníku zameranom na bezpečnosť školského prostredia 5 % žiakov gymnázií a 7 % žiakov SOŠ uviedlo, že školský poriadok nepozná. Možnosť podieľať sa na jeho tvorbe nemalo 43 % žiakov gymnázií a 46 % žiakov SOŠ, žiaci SOŠ mali v menšej miere možnosť diskutovať o pravidlách v ňom uvedených (*priestor na diskusiu potvrdilo 75 % respondentov gymnázií a 68 % žiakov SOŠ*). Vo viac ako polovici gymnázií (57 %) a polovici SOŠ (50 %) školské poriadky neobsahovali všetky ustanovenia v súlade so školským zákonom – neupravovali podrobnosti o právach a povinnostiach zákonných zástupcov žiakov, pravidlách vzťahov medzi žiakmi a pedagógmi, prevádzke a vnútornom režime školy, ani o podmienkach na zaistenie ochrany pred diskrimináciou, šikanovaním a šírením drog (*niektoré gymnáziá a SOŠ neimplementovali do školských poriadkov Smernicu k prevencii a riešeniu šikanovania detí a žiakov v školách a školských zariadeniach*). Okrem týchto nedostatkov obsahovali niektoré školské poriadky gymnázií aj pravidlá, ktoré boli v rozpore so všeobecne záväzným právnym predpisom. Boli to najmä obmedzenie práv zákonných zástupcov (*možnosť ospravedlniť neprítomnosť žiaka trvajúcu najviac 3 po sebe nasledujúce vyučovacie dni obmedzenú na maximálne dvakrát v školskom roku alebo jedenkrát v mesiaci*) alebo iné pravidlá (*stanovenie zásady, ktorá umožňovala preskúšanie žiaka pred skúšobnou komisiou v prípade vymeškania „značnej“ časti vyučovacích hodín*).

Problematika bezpečnosti školského prostredia bola okrem vyhotovených školských poriadkov zapracovaná aj do plánov činností **výchovného poradcu**.

Systém poskytovania výchovného poradenstva a prevencie v oblasti osobnostných, vzdelávacích, sociálnych a iných potrieb žiakov zabezpečovali na **gymnáziách** najmä výchovní poradcovia a koordinátori prevencie (*v 3 školách pôsobili školskí psychológovia a v 1 školský špeciálny pedagóg*). Výchovní poradcovia (*v 1 škole výchovná poradkyňa nespĺňala*

kvalifikačné predpoklady na výkon pracovnej činnosti pedagogického zamestnanca) venovali najväčší priestor vo svojej práci kariérovému poradenstvu (žiakov, ktorí sa zúčastnili stretnutí s výchovným poradcom bolo len 18 %, z nich sa najviac vyjadrilo, že sa stretnutia týkali informácií o ďalšom štúdiu), poskytovali metodickú pomoc učiteľom pri výchove a vzdelávaní žiakov, zabezpečovali spoluprácu s centrami pedagogicko-psychologického poradenstva a prevencie i s centrami špeciálneho-pedagogického poradenstva. Podľa zistení sa ale len v tretine škôl výchovní poradcovia podieľali na riešení výchovných problémov žiakov (často boli presvedčení, že v ich škole sa nevyskytujú vo veľkej miere negatívne javy v správaní žiakov, pričom 7 % oslovených žiakov sa cítilo šikanovaných a 22 % bolo svedkom šikanovania) a v takmer polovici škôl nenavrhovali také opatrenia, ktoré prispeli k formovaniu osobnosti žiakov (zväčša navrhovali sankcie). Aktivity zamerané na prevenciu sociálno-patologických javov uskutočňovali výchovní poradcovia len v 3 školách (43 %). Zistilo sa tiež, že v niektorých prípadoch výchovní poradcovia nedisponovali všetkými relevantnými informáciami súvisiacimi s riešením problémov žiakov, pretože menej závažné problémy riešili triedni učitelia a závažnejšie riaditelia škôl (školy nemali vymedzené kompetencie pri riešení problémov žiakov, nefungovala reálna spolupráca zainteresovaných, dôsledkom čoho neboli často problémy riešené). Negatívnou bola aj skutočnosť, že až 21 % žiakov vôbec nevedelo, kto je výchovným poradcom a 82 % sa s ním nikdy nestretlo za účelom odbornej rady, pomoci alebo konzultácie pri riešení osobných alebo školských problémov (pravidelných stretnutí sa zúčastnilo len 1 % žiakov). Z celkového počtu 69 žiakov (18 %) potvrdilo 31 (45 %) stretnutie s výchovným poradcom z dôvodu problémov vo vzťahoch (so spolužiakmi, učiteľmi, rodičmi), 10 (14 %) z dôvodu problémov v učení a v súvislosti s porušovaním školského poriadku 5 žiakov (7 %). Na základe týchto zistení je možné konštatovať, že systém poskytovania výchovného poradenstva nebol ani v jednom gymnázium efektívny (v niektorých školách výchovní poradcovia len v malej miere vyvíjali aktívnu činnosť, išlo len o formálnu pozíciu). Systém výchovného poradenstva a prevencie nebol efektívny ani v SOŠ. Spájanie pozícií výchovného poradcu a koordinátora prevencie (okrem výchovných poradcov a koordinátorov prevencie pracoval v 1 škole školský špeciálny pedagóg a v 3 SOŠ školskí psychológovia; 1 SOŠ nezaistila služby školského špeciálneho pedagóga napriek deklarovanej potrebe, v inej riaditeľ školy uviedol potrebu školského psychológa) spôsobovalo prednostné riešenie situácií spojených so vzdelávacími potrebami (riešenie problémov s učením a adaptáciou žiakov v nižších ročníkoch, informácie o ďalšom štúdiu pre žiakov vyšších ročníkov, integrácia žiakov so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami a v prípade potreby aj komunikácia s poradenskými zariadeniami) a výchovnými problémami (neospravedlnená absencia, nevhodné správanie žiakov na vyučovaní, poškodzovanie majetku školy, šikanovanie) žiakov, ale malá pozornosť bola venovaná systematickým a cielene zameraným aktivitám na riešenie ich osobnostných a sociálnych potrieb (len v 1 SOŠ bolo výchovné poradenstvo zamerané aj na formovanie a rozvoj pozitívnych vzťahov medzi žiakmi, pričom 6 % žiakov, ktorí sa stretli s výchovným poradcom malo záujem riešiť vzťahy so spolužiakmi a 4 % vzťahy s učiteľmi) a formovaniu a rozvoju pozitívnych vzťahov medzi žiakmi. Pravidelne sa pri riešení problémov zúčastňovali konzultácií s výchovným poradcom len 2 % žiakov, 8 % sa s ním stretlo občas (27 % respondentov nepoznalo výchovného poradcu). Aktivity zamerané na prevenciu sociálno-patologických javov sa v rámci systému výchovného poradenstva neuskutočňovali v 7 SOŠ (88 %), pričom 13 % žiakov sa cítilo šikanovaných a 27 % bolo svedkom šikanovania.

Graf 1 – Frekvencia kontaktov žiakov s výchovným poradcom (v %)

Z dôvodu nízkej efektívnosti výchovného poradenstva v oblasti riešenia výchovných problémov na **gymnáziách** boli za previnenia voči školskému poriadku v predchádzajúcom školskom roku udelené najmä sankcie – 26 žiakom (1,5 % z 1 786) pokarhanie triedneho učiteľa alebo riaditeľa školy a 21 žiakom (1 %) znížená známka zo správania (*na 1 gymnáziu neboli v predchádzajúcom školskom roku udelené žiadne výchovné opatrenia, ani znížené známky zo správania*).

V **SOŠ** boli sankcie udelené vyššiemu počtu žiakov ako na gymnáziách – 316 žiakom (16 % z 2 356) bolo udelené pokarhanie a 82 (4 %) znížená známka zo správania. Školy podmienene vylúčili zo štúdia 8 žiakov a vylúčili 2 (*riaditeľ jednej SOŠ v rozpore so zákonom vydal rozhodnutie o podmienene vylúčení 2 žiakov plniacich povinnú školskú dochádzku, z toho 1 žiačka zaslal vzor žiadosti na ukončenie štúdia a následne žiačka na žiadosť zákonného zástupcu štúdium ukončila*). Výchovné problémy žiakov sa v niektorých SOŠ riešili aj v spolupráci s centrami pedagogicko-psychologickej poradenstva a prevencie alebo policajným zborom (*v 1 SOŠ boli agresori kyberšikany potrestaní verejno-prospešnými prácami a finančnou pokutou*) a následne sa uskutočňovali aj kontrolné aktivity zamerané na zistenie ďalšieho stavu vzťahov medzi žiakmi. Výrazne negatívnymi však boli zistenia školských inšpektorov o tom, že v 1 SOŠ pedagogická rada neriešila problémy súvisiace so šikanovaním z dôvodu zachovania anonymity agresorov a v inej škole malo riešenie len formálny charakter (*ak neprišlo k zlepšeniu správania žiaka po navrhnutých intervenciách, triedny učiteľ na zasadnutí pedagogickej rady len konštatoval opätovné porušenie pravidiel školského poriadku a navrhol zníženie známky zo správania, prípadne iné výchovné opatrenie*). V ďalšej bol realizovaný monitoring zameraný na šikanovanie len v 1. ročníku, kde sa potvrdili negatívne javy (*žiaci dokonca uviedli, že sami šikanujú*), ale škola žiadne opatrenia neuplatnila. Žiaci kontrolovaných **gymnázií** vymeškali v minulom školskom roku celkom 102 155 vyučovacích hodín, čo bolo v priemere 99 hodín na žiaka (*z toho ospravedlnených 89 a neospravedlnených 0,5 hodiny*). Viac ako 15 neospravedlnených hodín v mesiaci vymeškalo 8 žiakov, ale príslušnému orgánu štátnej správy neboli zaslané žiadne oznámenia z dôvodu, že žiaci neplnili povinnú školskú dochádzku. Z rozhovoru s riaditeľmi škôl a výchovnými poradcami vyplynulo, že najčastejšími dôvodmi udelených opatrení bolo nedodržanie zásad školského poriadku pri ospravedlňovaní absencie, neskoré príchody na vyučovanie a svojvoľné odchody z neho, v menšej miere aj záškoláctvo a tiež nevhodné správanie na vyučovacích hodinách.

Žiaci **SOŠ** vymeškali v predchádzajúcom školskom roku viac hodín oproti žiakom gymnázií – 282 238 ospravedlnených hodín (*120 hodín na 1 žiaka*) a 10 399 neospravedlnených (*4 hodiny na žiaka*). Vysoká absencia bola zapríčinená nedodržaním povinností pri ospravedlňovaní neúčasti na vyučovaní vyplývajúcich zo školského poriadku, stratou záujmu o štúdium vo zvolenom odbore alebo brigádnicou činnosťou žiakov. Viac ako 15 neospravedlnených hodín v mesiaci vymeškalo 52 žiakov. Príslušnému orgánu štátnej správy boli zaslané oznámenia o 4 žiakoch, pri 4 si škola oznamovaciu povinnosť nesplnila a ostatní už neplnili povinnú školskú dochádzku. Spätné informácie o riešení výchovných problémov dostala 1 SOŠ.

Uložené opatrenia podľa väčšiny vedúcich pedagogických zamestnancov gymnázií a SOŠ mali pozitívny vplyv na dochádzku a správanie sa žiakov.

Na tvorbe a dodržiavaní školského poriadku a tým aj na podpore zaistenia bezpečného školského prostredia sa podieľa aj **žiacka školská rada (ŽŠR)**, ktorá zastupuje záujmy žiakov. Členovia ŽŠR konštituovanej na 6 gymnáziách (86 %) a všetkých SOŠ (*v 1 SOŠ nebol zvolený predseda rady ani neboli predložené zápisnice z voľby jej členov a iná dokumentácia potvrdzujúca systematickú činnosť*) nedostatočne participovali na riešení výchovných problémov spolužiakov (*spoluprácu s výchovným poradcom pri riešení týchto problémov potvrdila v zadanom dotazníku iba tretina jej členov na gymnáziách a 38 % v SOŠ; spoluprácu s učiteľmi potvrdilo 41 % členov ŽŠR na gymnáziách a polovica členov v SOŠ*) a nespolupracovali ani pri formovaní ústretových vzájomných vzťahov v triednych kolektívoch

(32 % na gymnáziách a 28 % v SOŠ sa vyjadrilo, že nespolupracujú). Členovia ŽŠR však prevažne pripustili, že žiaci prostredníctvom nich navrhujú aktivity na zlepšenie práce školy (najmä kultúrne a športové) a dve tretiny jej členov na gymnáziách aj v SOŠ boli presvedčené o tom, že ich podnety boli rozhodne akceptované a implementované do plánu práce školy či školského poriadku (niektorí jej členovia sa vyjadrili, že nemali potrebu meniť školský poriadok; pätina z nich – rovnako na gymnáziách aj v SOŠ – nevedela túto skutočnosť posúdiť). Svoje zvolenie do ŽŠR ako prejav dôvery spolužiakov v snahe dosiahnuť v škole zmeny k lepšiemu vnímala väčšina žiakov.

Aktívna ochrana žiakov pred sociálno-patologickými javmi a riešenie ich príznakov

Monitorovanie a riešenie príznakov nežiadúcich sociálno-patologických javov v správaní sa žiakov i koordináciu preventívnych aktivít v spolupráci s celým pedagogickým zborom a zvlášť s výchovným poradcom zabezpečuje v škole **koordinátor prevencie**.

Jeho funkciu mali ustanovenú všetky **gymnázia** (koordinátora prevencie však nepoznalo 82 % žiakov). Z rozhovorov i z analýzy dokumentov vyplynulo, že školy prostredníctvom nich prevažne zabezpečovali najmä rôzne preventívne aktivity (v spolupráci s centrami pedagogicko-psychologického poradenstva a prevencie, policajným zborom SR, odborníkmi na sociálno-patologické javy a pod.) s cieľom poskytovať informácie na zaistenie bezpečnosti a ochrany zdravia žiakom (77 % žiakov sa však vyjadrilo, že sa v škole nezúčastňovali aktivít zameraných na riešenie konfliktov a vzťahov medzi žiakmi v triede alebo škole) a učiteľom. Aktivity však neboli zamerané na konkrétne problémy zistené v škole. Až v 6 (86 %) školách neidentifikovali problémy v osobnostnom a sociálnom vývine žiakov, nemonitorovali sociálno-patologické javy v správaní sa žiakov, nevyhodnocovali aktuálny stav (podľa vyjadrení niektorých koordinátorov situáciu v triedach vyhodnocovali triedni učitelia a v prípade podozrenia na výskyt takýchto javov informovali koordinátorov, ktorí následne požiadali o spoluprácu výchovného poradcu alebo školského psychológa; niektorí sa spolu s výchovnými poradcami domnievali, že v škole sa výchovné problémy a problémy týkajúce sa bezpečnosti školského prostredia nevyskytujú).

Aj koordinátori prevencie v **SOŠ** (v 2 SOŠ plnil ich úlohy výchovný poradca alebo školský psychológ) sa orientovali prevažne na realizovanie preventívnych aktivít. Napriek tomu bol výsledok ich činnosti oslabený najmä tým, že nezisťovali od žiakov spätnú väzbu k týmto aktivitám (84 % žiakov nepotvrdilo svoju účasť na aktivitách zameraných na riešenie konfliktov a vzťahov medzi žiakmi), absentovala diskusia o realizovaných činnostiach a následné plánovanie ďalších v súlade so zistenými názormi či získanými poznatkami žiakov (87 % žiakov koordinátora prevencie nepoznalo). Negatívnym sa javilo tiež zistenie, že len v 2 školách (25 %) uskutočňovali koordinátori pravidelnú systematickú identifikáciu problémov v osobnostnom a sociálnom vývine žiakov spôsobených sociálno-patologickými javmi a k týmto zisteniam prijímali opatrenia a prispôbovali následné aktivity (zistilo sa tiež, že v 1 škole počas výkonu školskej inšpekcie prišlo k udalosti, pri ktorej žiak užil drogu a bol potrebný zásah záchrannej zdravotnej služby a následná hospitalizácia; koordinátor prevencie však ani po niekoľkých dňoch nevedel o tejto udalosti, nezúčastnil sa na jej prešetrovaní).

Názory žiakov na vzťahy medzi spolužiakmi a bezpečnosť školského prostredia

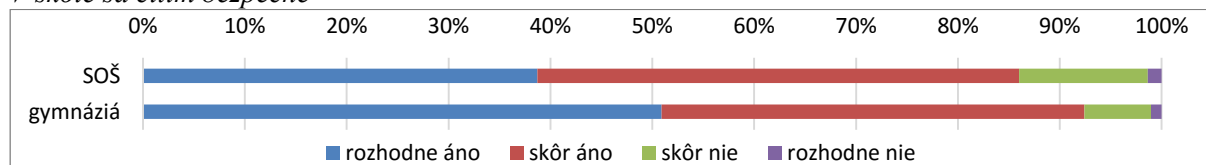
Na **gymnáziách** zisťovali školskí inšpektori názory žiakov zadaním dotazníkov 383 žiakom a 59 členom ŽŠR. Výrazná väčšina (92 %) žiakov potvrdila, že sa v škole cíti bezpečne a dobre, ale 9 % žiakov si myslelo, že sa niektorí spolužiaci správali cez prestávky agresívne a takmer 40 % žiakov uviedlo, že počas vyučovania niektorí žiaci vyrušovali a nerešpektovali pokyny učiteľov. Výskyt nevhodného správania potvrdilo aj 8 % žiakov v odpovedi na otázku, či sa niektorí žiaci vysmievali spolužiakom pre ich zdravotnú, sociálnu alebo etnickú odlišnosť. Aj keď podľa ich názorov boli učitelia prevažne chápari a tolerantní (83 %), uviedli tiež (zhodne 20 % žiakov i členov ŽŠR), že nie celkom dôsledne a spravodlivo riešili nevhodné správanie

každého žiaka a teda ich nevnímali vždy ako spravodlivých pri prešetrovaní porušenia disciplíny (10 % respondentov uviedlo že túto skutočnosť nevedia posúdiť). Členovia ŽŠR neboli celkom presvedčení (7 %) ani o tom, že žiaci, ktorých ostatní odsudzujú kvôli náboženstvu, rase, sociálnemu pôvodu, národnosti alebo názorom mali ochranu a podporu učiteľov (nevedelo posúdiť 10 % respondentov).

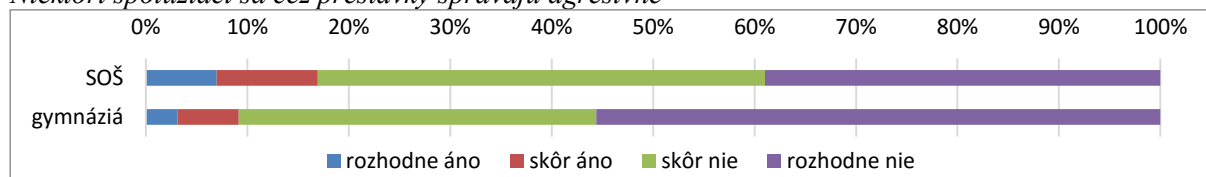
Dotazníky sa zadali aj 372 žiakom SOŠ a 81 členom ŽŠR. Preukázalo sa, že žiaci sa cítia v škole tiež prevažne bezpečne (86 %), ale vo väčšej miere sa potvrdil výskyt nevhodného správania žiakov. Podľa 17 % žiakov sa niektorí jednotlivci správajú cez prestávky agresívne a až 50 % sa vyjadrilo, že počas vyučovania niektorí žiaci vyrušujú a nerešpektujú pokyny učiteľov. Na otázku o tom, či sa niektorí žiaci vysmievajú spolužiakom pre ich zdravotnú, sociálnu alebo etnickú odlišnosť odpovedalo kladne 18 % respondentov (všetky uvedené negatívne javy boli v SOŠ zistené vo väčšej miere ako na gymnáziách). Postoj učiteľov k negatívnemu správaniu sa žiakov sa zisťoval aj u členov ŽŠR. Aj keď 80 % členov ŽŠR považovalo učiteľov za spravodlivých pri prešetrovaní porušenia disciplíny a 74 % sa vyjadrilo, že žiaci, ktorých ostatní odsudzujú, majú podporu učiteľov, až 30 % žiakov malo iný názor, domnievali sa, že učiteľia dôsledne a spravodlivo neriešili nevhodné správanie každého žiaka.

Graf 2 – Porovnanie odpovedí žiakov na vybrané otázky dotazníka týkajúce sa bezpečnosti školského prostredia

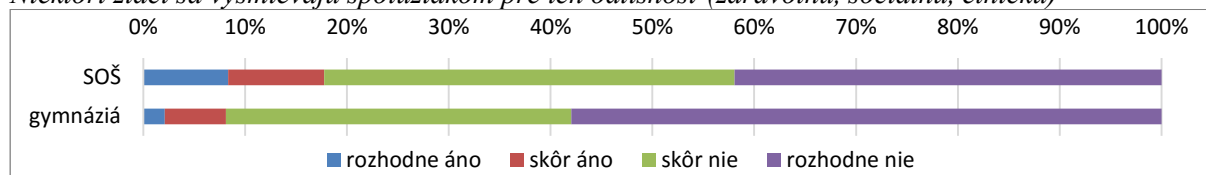
V škole sa cítim bezpečne

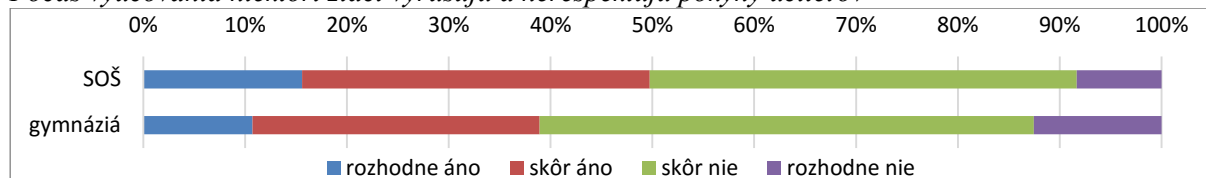
Niektorí spolužiaci sa cez prestávky správajú agresívne

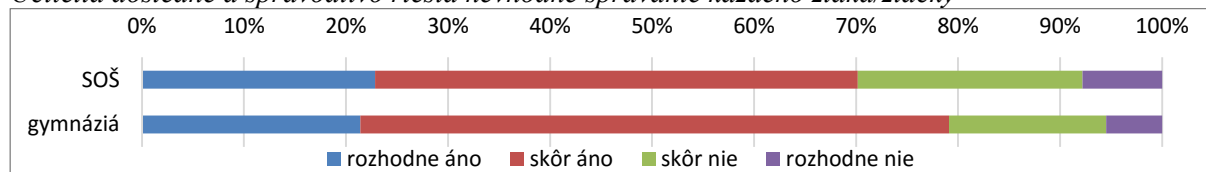
Niektorí žiaci sa vysmievajú spolužiakom pre ich odlišnosť (zdravotnú, sociálnu, etnickú)

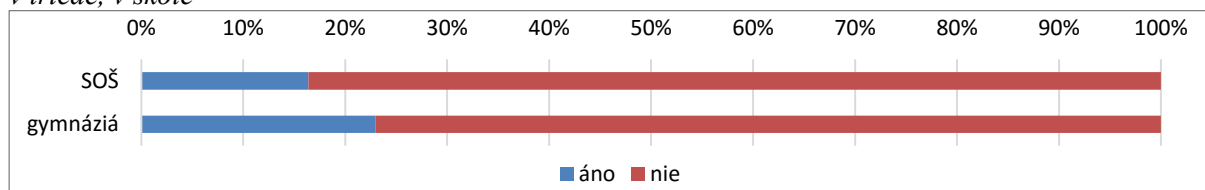
Počas vyučovania niektorí žiaci vyrušujú a nerešpektujú pokyny učiteľov

Učiteľia dôsledne a spravodlivo riešia nevhodné správanie každého žiaka/žiačky

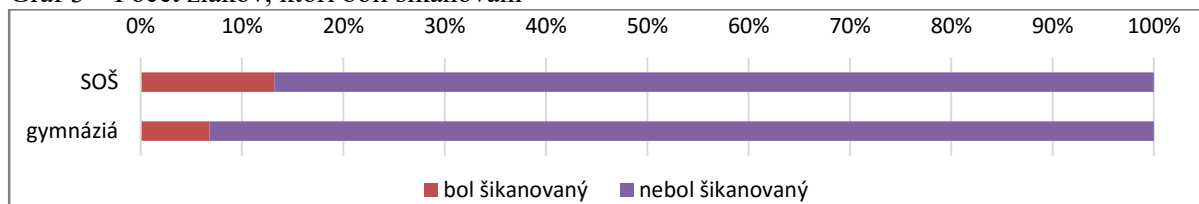

V škole sa zúčastňujem rôznych aktivít zameraných na riešenie konfliktov a vzťahov medzi žiakmi v triede, v škole

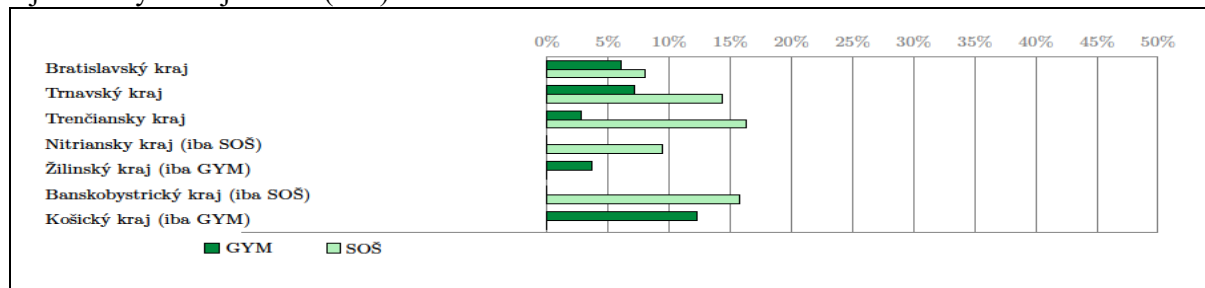
Na otázku či boli žiaci sami **šikanovaní** odpovedalo z celkového počtu 383 žiakov gymnázií 26 (7 %) kladne, čo znamená, že každý trinásty žiak bol obeťou šikanovania. Z nich 70 % (18 žiakov) uviedlo, že im pomohol niektorý zo spolužiakov. Z oslovených žiakov SOŠ (372) sa až 49 (13 %) vyjadrilo, že sami boli v škole šikanovaní, takže šikanovaný bol každý siedmy žiak. Z nich sa 24 (49 %) vyjadrilo, že im pomohol spolužiak.

Graf 3 – Počet žiakov, ktorí boli šikanovaní

Najviac šikanovaných žiakov **gymnázií** podľa krajov (*žiaci, ktorí v školách daného kraja potvrdili, že boli šikanovaní*) sa preukázalo v Košickom kraji a najviac žiakov **SOŠ**, ktorí sa považovali za šikanovaných, bolo v Trenčianskom kraji.

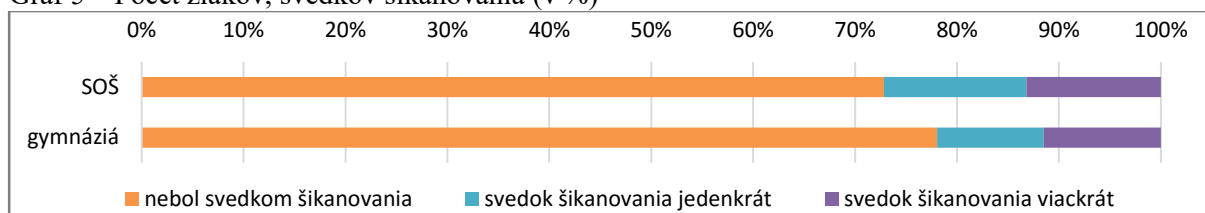
Graf 4 – Porovnanie percentuálneho podielu šikanovaných žiakov z celkového počtu žiakov v jednotlivých krajoch SR (v %)

Svedkom šikanovania bolo jedenkrát 10 % (40 žiakov) a viackrát 11 % (44) respondentov **gymnázií**. Z týchto žiakov (84) sa 65 % vyjadrilo, že pomohli spolužiakovi, ktorému niekto ubližoval, ostatní však nemali odvahu, alebo uviedli iné dôvody (*nebol to môj problém; keby sa vyskytlo fyzické napadnutie, tak áno, ale posmech nevadí; zbytočná snaha a pod.*). Členovia ŽŠR sa k otázke o tom, či by sa zastali svojho spolužiaka, ak by boli svedkom jeho šikanovania, vyjadrili kladne v 93 %, takmer 2 % uviedli rozhodne nie a 5 % na túto otázku nevedelo odpovedať.

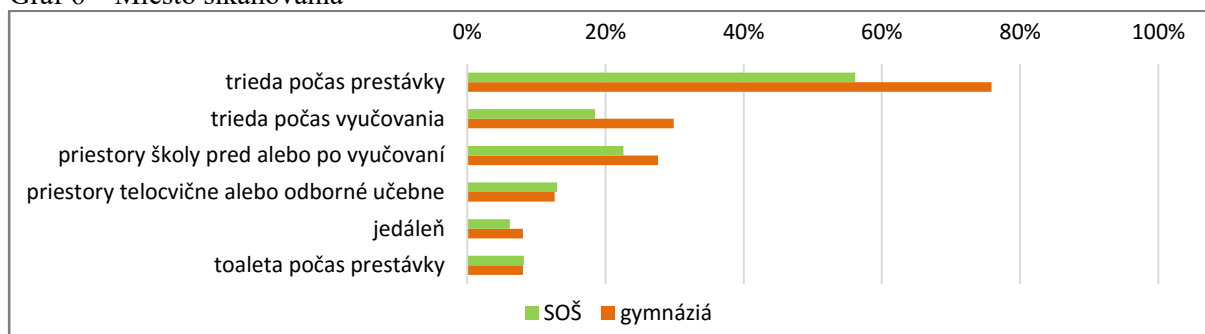
Výsledky dotazníka ukazujú, že v **SOŠ** sa šikanovanie vyskytovalo častejšie. Svedkom šikanovania bolo jedenkrát 14 % (52 žiakov) a viackrát 13 % (49) žiakov. Z tých, ktorí boli svedkom šikanovania (101) pomohlo niekedy spolužiakom 70 % (71 žiakov). Ostatní sa vyjadrili, že nepomohli preto, lebo nemali odvahu, báli sa reakcie kolektívu alebo šikanovanie nepovažovali za svoj problém; dokonca aj preto, že podľa odpovede žiakov to všetci vedeli, ale nikto to neriešil. Členovia ŽŠR by sa zastali spolužiaka, ak by boli svedkom jeho šikanovania (88 %), ale až 12 % sa k tejto skutočnosti nevedelo vyjadriť.

Graf 5 – Počet žiakov, svedkov šikanovania (v %)

Šikanovanie sa podľa žiakov gymnázií aj SOŠ (*šikanovaných i svedkov šikanovania*) najviac vyskytovalo v triede počas prestávky. Výrazne negatívnym zistením však bolo, že šikanovanie sa často uskutočňovalo na gymnáziách aj v triede počas vyučovania. Agresori v SOŠ si ako miesto šikanovania okrem triedy zväčša vyberali priestory školy pred alebo po vyučovaní.

Graf 6 – Miesto šikanovania

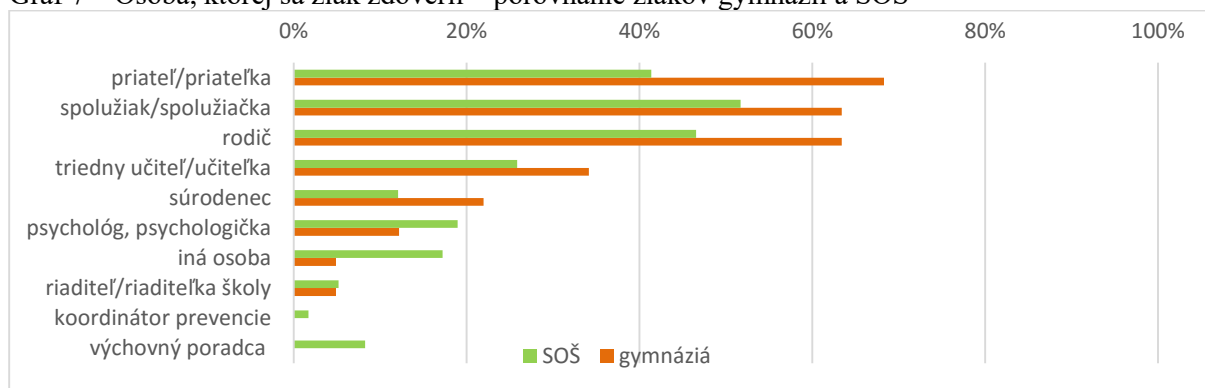

Zdôveriť sa so skúsenosťami spojenými so šikanovaním sa rozhodlo 41 žiakov (47 %) gymnázií, ktorí boli šikanovaní alebo svedkom šikanovania. Títo jednotlivci oslovili svojho priateľa, spolužiakov, rodiča, v menšej miere aj triednych učiteľov alebo psychologov, ale ani jeden žiak sa nezdôveril výchovnému poradcovi alebo koordinátorovi prevencie.

Zo žiakov SOŠ (*šikanovaných a svedkov šikanovania*) sa zdôverilo 58 (40 %) a to najmä spolužiakom alebo rodičovi (*výchovnému poradcovi alebo koordinátorovi prevencie sa zdôveril veľmi malý počet žiakov*).

Zo všetkých opýtaných žiakov gymnázií (383) by odborníkovi na linke dôvery nepovedalo o svojich problémoch až 68 %, v SOŠ by ich bolo 73 % z celkového počtu 372.

Graf 7 – Osoba, ktorej sa žiak zdôveril – porovnanie žiakov gymnázií a SOŠ

Na základe zistenia, že v každej sledovanej škole sa vyskytlo nežiadúce správanie sa žiakov, je možné konštatovať, že pedagogickí zamestnanci sa dostatočne nevenovali rozvíjaniu svojich kompetencií v oblasti prevencie negatívnych javov v správaní sa žiakov a bezpečnosti školského prostredia. Vzdelávania zameraného na sociálno-patologické javy (*šikanovanie, extrémizmus a pod.*) sa zúčastnilo len 7 % (9) pedagogických zamestnancov (zo 123) sledovaných gymnázií. Napriek skutočnosti, že v SOŠ sa vyskytlo výrazne viac problémov

v oblasti bezpečnosti školského prostredia ako na gymnáziách, vzdelávania v tejto oblasti sa zúčastnilo len 6 % (7) pedagogických zamestnancov (zo 109) a 2 odborní zamestnanci (zo 4).

Klíma školy a vzájomné vzťahy medzi aktérmi vzdelávania

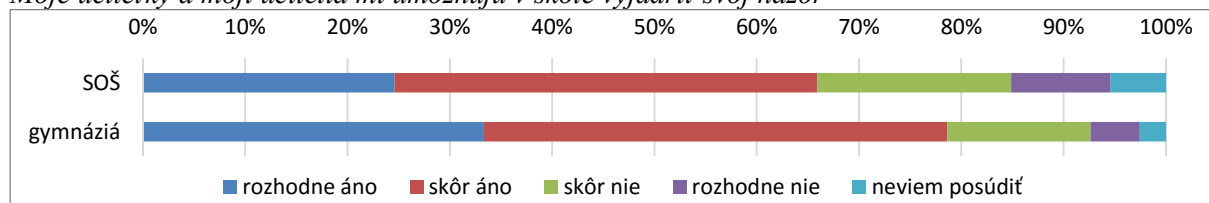
Z dôvodu posúdenia **klímy školy** a kvality vzájomných vzťahov medzi aktérmi výchovy a vzdelávania boli dotazníky zadané aj 158 pedagogickým zamestnancom **gymnázií**. Z ich odpovedí vyplynulo, že klíma všetkých gymnázií bola otvorená, sledované dimenzie (*angažované správanie učiteľov, ústretové správanie riaditeľa školy, sociálna blízkosť učiteľov, direktívne správanie riaditeľa a frustrovanosť učiteľov*) sa pohybovali v pásmach bežných hodnôt alebo nadpriemeru (*len v 1 škole v učiteľskom zbore síce prevládala vzájomný rešpekt, ale menšia sociálna blízkosť – hodnota dimenzie bola výrazne horšia ako pásmo bežných hodnôt*). Výrazne lepšie hodnoty v niektorých dimenziách sa potvrdili na 4 gymnáziách (*jedine dimenzia angažovaného správania učiteľov bola vo všetkých školách len v priemerných hodnotách*). Nízka frustrovanosť učiteľov (*pod úrovňou bežného priemeru*) bola zaznamenaná v 4 školách, na 2 gymnáziách bola pozorovaná výrazná sociálna blízkosť učiteľov, ich vzájomné vzťahy boli pevné a priateľské, vzájomne si pomáhali a spolupracovali. Učitelia na 1 gymnáziu uviedli, že vedúci pedagogický zamestnanec uplatňuje voči nim ústretové správanie, konštruktívnu kritiku, zadáva zmysluplné úlohy a motivuje ich. V inej škole vyjadrili názor, že riaditeľ formuluje jasné požiadavky a má dokonalý prehľad o dianí v škole.

Vzťahy medzi pedagogickými zamestnancami **SOŠ** sa zisťovali zadaním dotazníka 182 učiteľom. Na rozdiel od gymnázií, kde klíma každej školy bola otvorená, v 1 SOŠ bola uzavretá. V 2 školách sa zistili 2 sledované dimenzie (*v jednej ústretovosť riaditeľa a v druhej frustrovanosť učiteľov*) v hodnotách výrazne horších ako bežné. Angažovanosť a sociálna blízkosť učiteľov nad priemernou hodnotou bola zistená v 3 subjektoch. V priaznivých hodnotách sa pohybovala aj frustrovanosť učiteľov v 3 SOŠ. Zo sledovaných dimenzií sa v pásme bežných hodnôt vo všetkých školách pohybovala iba jedna – direktívne správanie riaditeľa.

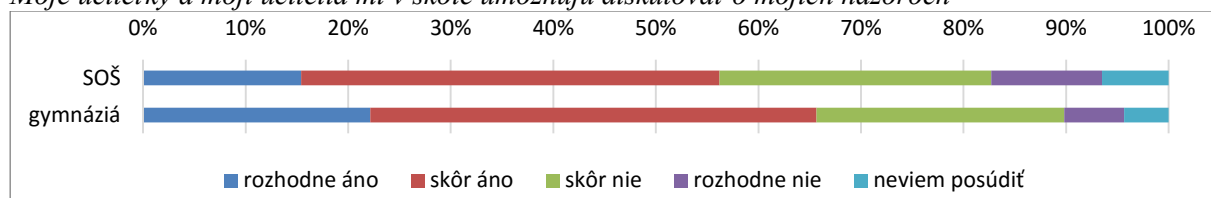
Na posúdenie oblasti vytvárania vzájomných **vzťahov medzi učiteľmi a žiakmi** boli analyzované odpovede z dotazníkov vyplnených 393 žiakmi gymnázií a 370 žiakmi SOŠ. Z ich odpovedí je zrejmé, že vytváranie priaznivej atmosféry, pocit ich istoty a psychického bezpečia oslaboval najmä prístup niektorých učiteľov (*zosmiešňovanie, ponižovanie a neprimerané nároky*), neumožnenie žiakom podieľať sa na rozhodnutiach, ktoré prispievali k zlepšeniu práce školy ale aj neumožnenie žiakom diskutovať o ich názoroch a v menšej miere i vyjadriť názor. Na rozdiel od žiakov gymnázií mali žiaci SOŠ menej možností na vyjadrenie názorov a následnú diskusiu o nich (*na sledovaných hodinách sa potvrdilo, že vyučujúci často nevyužili potenciál preberanej témy na stimulovanie žiakov k vyjadreniu svojich názorov*).

Graf 8 – Vytváranie vzájomných vzťahov medzi učiteľmi a žiakmi z pohľadu žiaka

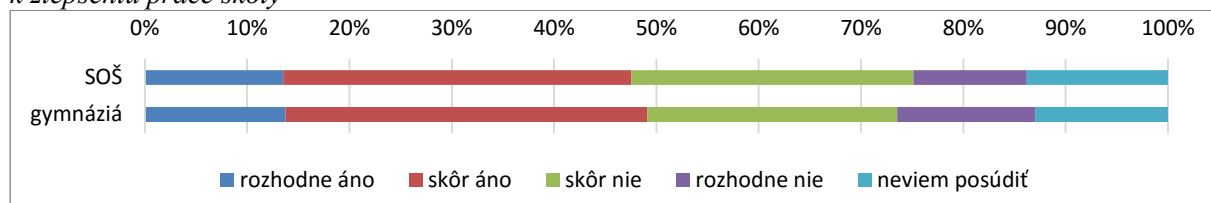
Moje učiteľky a moji učitelia mi umožňujú v škole vyjadriť svoj názor

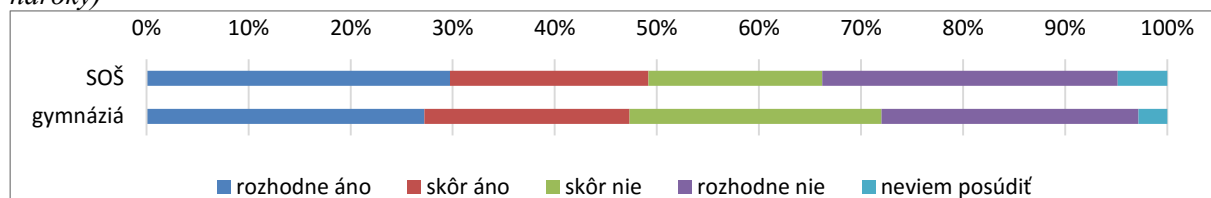
Moje učiteľky a moji učítelia mi v škole umožňujú diskutovať o mojich názoroch

Moje učiteľky a moji učítelia mi v škole umožňujú podieľať sa na rozhodnutiach, ktoré prispievajú k zlepšeniu práce školy

Vadí mi prístup niektorého z mojich učiteľov a učiteľiek (zosmiešňovanie, ponižovanie, neprimerané nároky)

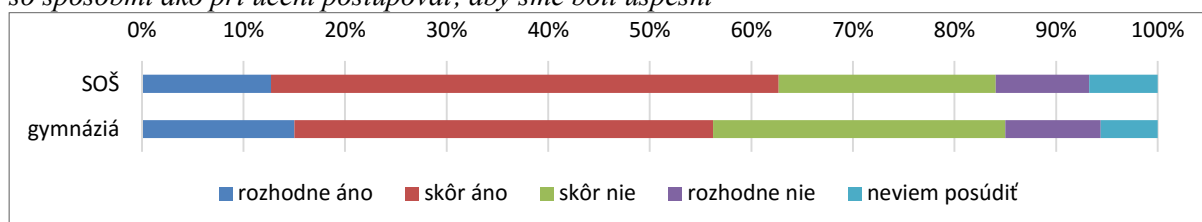
Priame pozorovanie výchovno-vzdelávacieho procesu preukázalo, že žiaci nedostali príležitosť v plnej miere vyjadriť svoj názor a diskutovať o ňom. Vykonanými hospitáciami sa však celkom nepotvrdilo vyjadrenie žiakov o tom, že učítelia k nim pristupujú málo empaticky, čo pravdepodobne znamená, že niektorí pedagógovia svoje správanie na sledovaných hodinách upravili vzhľadom na prítomnosť školských inšpektorov.

Odpovede žiakov na druhú skupinu otázok v dotazníku poukazujú na to, že učítelia nedostatočne podporovali u žiakov osvojenie a využívanie efektívnych stratégií učenia sa. Viac ako polovica žiakov gymnázií (56 %) a až dve tretiny žiakov SOŠ (64 %) výrazne negatívne vnímali, že učítelia nevenovali pozornosť ich voľnočasovým aktivitám, dostatočne ich nepoznali. Vyjadrili sa tiež, že vyučovanie bolo nezaujímavé (žiaci gymnázií 41 %, SOŠ 44 %) a učítelia ich neučili plánovať a organizovať si samostatne učenie (žiaci gymnázií 38 %, SOŠ 31 %). Prekážalo im aj to, že súčasťou vzdelávania neboli projekty, v ktorých by využili poznatky z viacerých predmetov, učítelia k nim nepristupovali podľa ich schopností a nehodnotili ich výsledky tak, že bolo jasné, čo môžu urobiť pre svoje zlepšenie.

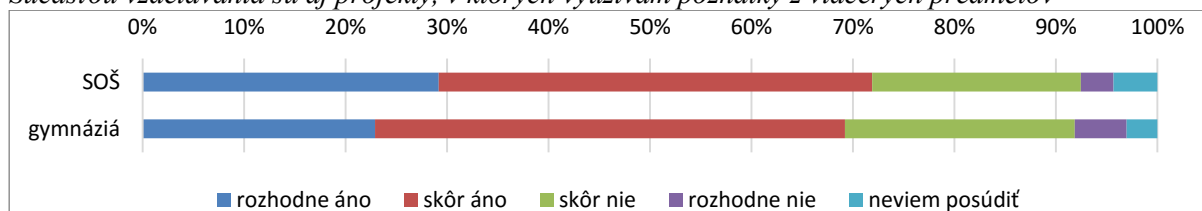
Zistenia školských inšpektorov potvrdzujú názory žiakov. Na gymnáziách na takmer polovici sledovaných hodín a v SOŠ na polovici hodín teoretického vyučovania a takmer tretine hodín praktickej prípravy vyučujúci nepoužívali metódy a formy práce smerujúce k aktívnemu činnostnému učeniu sa žiakov; na gymnáziách až na troch štvrtinách hodín a v SOŠ na polovici hodín neoptimalizovali učebnú záťaž každého žiaka s ohľadom na jeho individuálne schopnosti a potreby. Vo vyučovacom procese sa preukázalo aj menej časté uplatňovanie formatívneho hodnotenia s optimálnou mierou chvály a kritiky, ktoré by žiakom podalo užitočnú spätnú väzbu, podnecovalo k úvahe nad vlastným procesom učenia sa a stimulovalo k podávaniu lepších výkonov v učení sa.

Graf 9 – Podpora uplatňovania efektívnych stratégií učenia sa z pohľadu žiaka

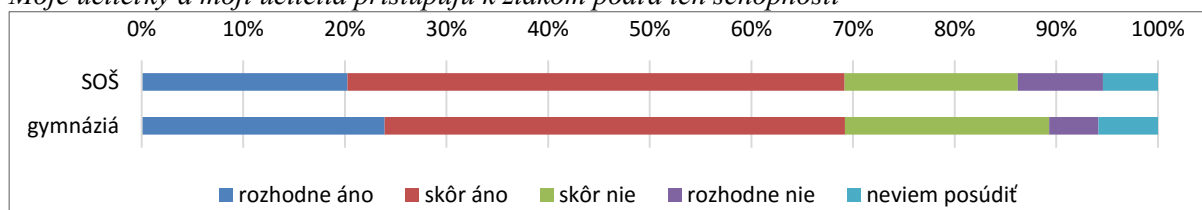
Moje učiteľky a moji učitelia nás učia plánovať a organizovať si samostatne učenie, oboznamujú nás so spôsobmi ako pri učení postupovať, aby sme boli úspešní

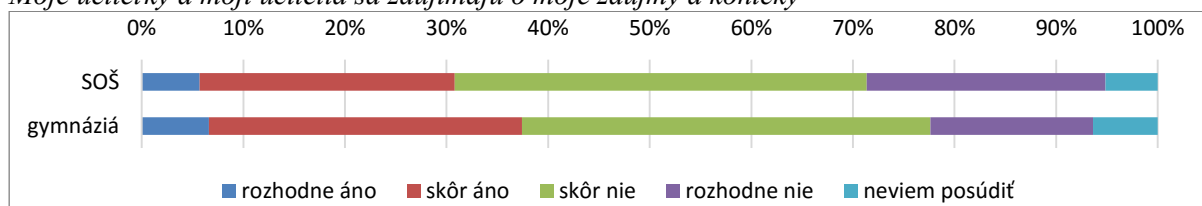
Súčasťou vzdelávania sú aj projekty, v ktorých využívam poznatky z viacerých predmetov

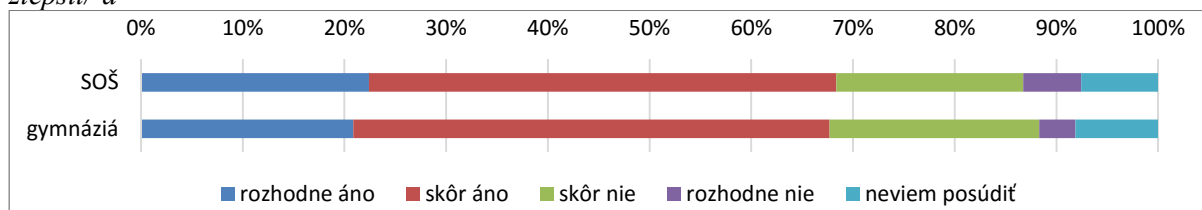
Moje učiteľky a moji učitelia pristupujú k žiakom podľa ich schopností

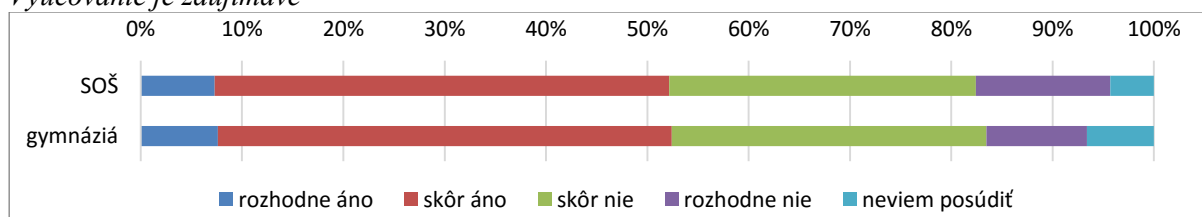
Moje učiteľky a moji učitelia sa zaujímajú o moje záujmy a koničky

Moje učiteľky a moji učitelia hodnotia výsledky tak, že je jasné, čo môžem urobiť preto, aby som sa zlepšil/-a

Vyučovanie je zaujímavé

Záver

Zo zistení vyplýva, že školy nemali vytvorený systém účinnej aktívnej ochrany predchádzania sociálno-patologických javov a negatívneho správania sa žiakov ako integrálnej súčasti výchovno-vzdelávacieho procesu.

Skutočnosť, že v každej zo sledovaných škôl sa vyskytli žiaci, ktorí sa cítili šikanovaní, prípadne boli svedkami šikanovania, indikoval nedôslednú a nesystematickú prácu osôb zainteresovaných do oblasti školskej prevencie. Výchovní poradcovia sa prevažne zaoberali vzdelávacími problémami žiakov a riešením výchovných problémov. Malú pozornosť venovali preventívnym aktivitám zameraným na riešenie osobnostných a sociálnych potrieb žiakov, formovaniu a rozvoju pozitívnych vzťahov medzi nimi a aktivitám podporujúcim pozitívnu klímu v triednych kolektívoch. Nedostatočnou sa javila aj ich činnosť v oblasti budovania vzájomného ústretového vzťahu medzi učiteľmi a žiakmi. Prevažne nenavrhovali také opatrenia, ktoré by prispeli k formovaniu osobnosti žiakov, zamerali sa skôr na navrhovanie sankcií. Spájanie pozícií výchovného poradcu a koordinátora prevencie spôsobovalo, že koordinátori len v malej miere uplatňovali nástroje na identifikáciu problémov v osobnostnom a sociálnom vývine žiakov a vykonávali dôslednú analýzu zistení. Ich činnosť bola napriek uskutočneniu preventívnych aktivít oslabená tým, že aktivity nezacielili na preukázané problémy, nezisťovali od žiakov spätnú väzbu súvisiacu s uskutočnenými aktivitami a následne neplánovali ďalšie činnosti v súlade s postojmi a názormi žiakov. V zadaných dotazníkoch učitelia síce potvrdili otvorenú klímu, ktorá sa však v plnej miere nepreniesla do pozitívnych vzájomných vzťahov medzi učiteľmi a žiakmi. Školy v dostatočnej miere nevytvárali žiakom prostredie, v ktorom by sa cítili spokojne, bezpečne a ktoré by im poskytovalo priestor na slobodné myslenie, vyjadrovanie a príležitosť na otvorený dialóg; teda prostredie, v ktorom by pociťovali istotu a podporu zo strany učiteľov i kolektívu a mohli by venovať pozornosť seberealizácii a naplneniu svojich schopností formou tvorivosti, spontánnosti i záujmu o učenie sa. Žiaci mali minimálny dosah na rozhodnutia týkajúce sa práce školy, nebol im v plnej miere vytvorený priestor na vyjadrenie názorov a diskusiu. Mnohým prekážal nezaujem učiteľov o ich záľuby a aktivity vo voľnom čase a tiež správanie niektorých vyučujúcich. Nevnímali ich vždy ako spravodlivých pri prešetrovaní porušenia disciplíny i pri riešení nevhodného správania jednotlivcov, čo sa prejavilo aj ich nedôverou voči pedagogickým a odborným zamestnancom pri riešení vzdelávacích, ale najmä osobnostných problémov.

Odporúčania a podnety

Riaditeľom škôl

- zapájať učiteľov do vzdelávania zameraného na prevenciu pred sociálno-patologickými javmi
- vytvárať v škole prostredie, v ktorom sa budú učitelia a žiaci cítiť fyzicky, sociálne a emocionálne bezpečne
- podporovať prostredie, ktoré by posilnilo vzájomnú dôveru a otvorené vzťahy medzi žiakmi a učiteľmi
- vypracovať systém opatrení zameraných na predchádzanie a znižovanie výskytu rizikového správania žiakov
- ustanoviť samostatné funkcie výchovného poradcu, kariérového poradcu a koordinátora vo vzdelávaní s cieľom efektívne vykonávať všetky úlohy, ktoré z nájplne takejto funkcie vyplývajú
- sledovať v rámci kontrolnej činnosti
 - systematické monitorovanie negatívnych javov v správaní sa žiakov a príznakov šikanovania

- plánovanie preventívnych aktivít vychádzajúcich zo zistení aktuálneho stavu sociálno-patologických javov v škole
- využívať informácie a analýzy výchovného poradcu a koordinátora vo vzdelávaní pri prijímaní efektívnych opatrení zameraných na predchádzanie a znižovanie výskytu rizikového správania žiakov
- umožniť žiakom prostredníctvom žiackej školskej rady spolupodieľať sa na rozhodovacích procesoch v oblasti výchovy a vzdelávania a vytvárania bezpečného školského prostredia